

A legújabb bölcselet története.

Siebert, Geschichte der neueren deutschen Philosophie seit Hegel. Ein Handbuch zur Einführung in das philosophische Studium der neuesten Zeit. Göttingen 1898. (Vandenhoeck & Ruprecht). 495 lap. Ára 7-50 márka.

A legújabb, Hegel halála utáni bölcseletet tudvalegyőleg legelőször Erdmann hallei tanár írta meg. Őt követte Windelband, Fischer Kuno, a legújabb kiadásokban Überweg-Heinze, majd Zeller és Falckenberg. E nagyobb művek mellett még mindig szükség volt oly „bevezető és tájékoztató“ jellegű műre, mely napjaink meglehetősen tarka és változatos német bölcseleti rendszereinek gondolatműhelyébe vezesse be az olvasót. Ez oldalról tekintve tehát eminens gyakorlati célja van Siebert ismertetés alatt levő művének.

Genetikai egymásutánban és egymással való szerves összefüggésben ismerteti szerző „a jelenkor német bölcseletét“. Ide sorozza Kant, Schelling és Hegel követőit, a materialismust, a természetbölcseletet és természettudományt, Lotzét, Fechnert, Bencket, Hartmann és Schopenhaure híveit, Herbart bölcseletét, Wundtot, Diltheyt, s a legújabb pszichológia híveit. Kár, hogy a sociálphilosophia s a sociálethika kifejlődésére nincs kellő figyelemmel, pedig igen helyesen utal arra, hogy ma Németországban újból Kant és Darwin felé fordul a philosophusok figyelme. Abban azonban igaza van, hogy egy fejlődés- és életképes theistikus világnézetnek a megalkotása képezi napjaink bölcseletének megoldandó feladatát, a természet és a történelem fejlődésének sikeres megmagyarázása céljából.

Tudjuk, hogy a philosophiai elvek története épen a német rendszerek fejlődésében a leggazdagabb. Tárgyalta azt nálunk Székely György is, „A legújabb philos. mozgalmak Németországban“ cz. alapos tanulmányában. Ennek a fejlődésnek azonban, mint Windelband egészen helyesen megjegyzi, inkább irodalomtörténeti, mint sajátos philosophiai jelentősége van. Újat nem igen teremtett. Korunk világszelleme olyanynira a külső jelenségekkel van elfoglalva, hogy önmagába visszatérni rá nem ér. A jelenségek természettudományi magyarázata ma a világ- és életfelfogásnak domináló érdeke, holott a történeti evolutionistikus felfogás volt az eredménye annak a gondolkodási miveletnek, a melynek eszközlésére „az ész rendszere“ törekedett. A német philosophia korábbi magasra szárnyaló idealismusával szemben ma a lelki életnek természettudományi megismerése lép előtérbe, a miért is századunk Németországon kívül is sokat vitatkozik a psychologia feladata, módszere és rendszeres jelentőségéről.

Korunk bölcselete Németországban sem mutathat föl új gondolatirányokat, a mennyiben az evolutionistikus fejlődés elmélete sem mondható újnak. A jelenben — mint már említettük is — leginkább Kant

befolyása alatt áll a német philos. gondolkodás; még az önállóbb rendszerek is Spinoza, Leibniz és Schelling mellett Kantra vezethetők vissza. Így Kant kritikájával áll összefüggésben az ú. n. positivistikus irányzat is, mely a metaphysikával ellentétben a philosophia tisztán tudományos jellegét hangsúlyozza. Ez okozza azt a körülményt, hogy megint az ismeretelmélet s mint említettük, a kísérleti psychologia lép előtérbe. Az ismeretelmélet mellett Németországban örvendő érdeklődés mutatkozik napjainkban az ethika, a jogbölelelet s a sociologia problémái iránt. Sajnos, hogy ezeket a gondolatokat nem domborította ki eléggé Siebert a Hegel utáni német rendszerekről szóló legújabb bölelelettörténetében. Még legtöbbet foglalkozott Kant, Hegel és Herbart követőivel, s csak érinti, mint átmeneti középkori jelenséget, az Aquinói Tamás-féle új scholastikát a kath. főiskolában és az irodalomban. De így is örömmel és köszönettel vehetjük Siebert tájékoztatóját a legújabb német böleleti rendszerek nagyon is elágazó tömkelegében.

Ez általánosabb elvi természetű megjegyzések után térjünk most már át Siebert művének a maga részleteiben való ismertetésére. Dicsérettel kell itt megemlítenünk, hogy rengeteg irodalmi és történeti anyagot hordott össze, s azt is kiemeljük, hogy nyíltan a jénai *Encken* böleleti világnézete theistikus hívének vallja magát. Hisz *Encken* volt az, ki megtanított bennünket arra, hogy a nagy gondolkodók böleleti rendszereiben rendkívül tanulságos „életfelfogásokkal és világnézetekkel“ van dolgunk. Kisebb tévedéseiből kiemeljük a következőket: nem eléggé behatóan ismertette a Schelling-féle spekulációnak a befolyását a természettudományra s a formai logikára, kevésbé méltányolta a theológiának anthropológiai és psychológiai problémákra vonatkozó döntő hatását, s nem tudta eléggé jellemezni egy *Ocken*, *Steffens* vagy *Schubert* munkásságát. Ugyanígy hiányos az új kantianusokról s a kath. *Günterről* és *Baaderről* szóló rajza is, a hol az újabb és legújabb monographiális irodalomnak nem egy jeles terméke került ki figyelmét. Az életrajzi részletek tekintetében is hiányos Siebert műve p. o. *Kleutgennél*, *Dieterichnél*, *Stöcklnél* és másoknál. Továbbá nem említi *Hamberger* jeles művét *Böhme* *Jakabról* (1839. 3. kiad. 1877), és *Lasson* „*Zeitliches und Zeitloses*“ cz. művét (1890). Az egyes bölelelők és philos. iskolák és irányok felsorolásában és ismertetésében is hiányzik a kellő pragmatika, holott egy legújabb bölelelettörténetben nagyon is lényeges az, hogy az újabb bölelelet történetét a maga genetikai kifejlődésében kellő figyelemmel kísérjük, annak jelenségeit behatóan méltányoljuk és maradandó alap gondolatainkban az egésznek fejlődésére nézve élénk történeti és böleleti értékkel értékesítsük.

De ne folytassuk tovább a részletezést, hanem ismertessük még más oldalról is Siebert művét. Az újabb és legújabb német bölelelet története genetikai tárgyalást igényel. Így ki kell mutatnunk, mely pontokon fejtették ki tovább Hegel gondolatait az ő jobb- és balpárti

követői, s mily módon osztották meg maguk között a nagy mester szellemi örökségét. A gondolatok világának a maga szerves összefüggésében és maradandó hatásában való előadásáról van itt szó, valamint sikeres felkarolásáról azoknak a többi kultúrtereknek is, a melyekkel e bölcséleti gondolatok a legszervesebb összefüggésben állanak. A kulturának és a szorosabb értelemben vett filozóphiának szerves összefüggése és egymásra való hatása tekintetében sokat tanulhatott volna szerző *Windelband* jeles nagyobb és kisebb bölcsélettörténetéből. Az egyes rendszerek szinte magából a bölcsélet történetéből fejlődnek ki, s azok maradandó alapgondolatai csakis az eddigi rendszerek bírálatából nyerhetők meg teljesen. Ennyiben méltán mondható, hogy a bölcsélet története nem antiquarium, hanem az életelevení világnézeteknek a tanulságos múzeuma. Figyelembe veendő az, hogy a tudomány, a művészet, a vallás s a többi szellemi hatalmak erős tényezői a filozóphia fejlődésének, s hogy csak a kor műveltségén át hatolhatnak be nemzeti vonások is a filozóphiába. Sajnos, e tekintetben is hiányos Siebert műve, pedig a *ném tk* legújabb bölcsélettörténetét akarta megírni. De így is figyelemre méltó és komoly tanulmányozásra való művel ajándékozta meg a legújabb német bölcsélettörténetírást.

Eperjes.

Dr. Szilávik Mátyás.

Apró komédiák.

Elbeszélések. Irta *Kovács Dezső*. A szerző kiadása. Kolozsvár. 1900. 8-r. 190 l.
Ára 2 kor. 40 fill.

A szakrendszer egyoldalúvá, fanatikussá teszi az embert, a kákán is bogot keres, egyetlen betűért is harcra kél, hogy valódi nagy képzelt igazát bebizonyítsa. Kifárad, pihenőt keres. Mint afféle szakmunkás, pihenőt kerestem Kovács Dezső Apró komédiái között s megtaláltam. Bizonyosan nekünk szánta ő ezeket s nem a czéhbeli írónak, kik elismerik munkájában a jót, szépet, de el nem mulasztják följegyezni a szerkezet, előadás, föltalálás, néhol a nyelvezet gyöngéit, szépség-hibáit.

Mi hálás közönség vagyunk; a virágos mezőn sétálva, élvezettel szívjuk üdítő illatát, szemléljük ezerféle színváltozását.

Félreértés kikerülése végett előre jelzem, hogy az az elismerés, a mit alább kifejezek, nem egyedül hálás mívoltomból származik. Tényleg a Kovács Dezső érdeme. Külön tanulmány, alkalom, tapasztalás, figyelmes szemlélő tehetség kellett ahhoz, hogy „Barabás, a daru“, „A katasztrófa“ meg a „Nehéz játék“ című elbeszélésekben oly eleven-séggel rajzolja elénk a bányász élet, jellem érdekes vonásait s a legnehezebb munkával foglalkozók szívéből is felszínre hozza az ifjú szerelmesek elszánt vállalkozását, „A katasztrófa“ című elbeszélésben pedig kétségbe ejtsen a bányász férfi bosszúálló karakterével s kiengeszteljen